

ikke, hvor vi skal søge den slags stof. Kun hvis vi tilfældigvis kender en embedsmand i et ministerium, og han har en forholdsvis god hukommelse, er der noget som helst håb om siden hen at kunne finde frem til materiale, offentliggjort i danske betænkninger. Var det ikke en opgave for en eller anden energisk mand, f. eks. i statsministeriet, at få lavet et fælles hoved for vore betænkninger, en eller anden systematisering og indregistrering, kort sagt noget i lighed med de svenske *Statens offentliga utredningar*.

Kjeld Philip.

DRIFTSØKONOMI FOR PRAKSIS¹⁾.

Den amerikanske driftsøkonomiske litteratur har gennemgående ikke udmærket sig ved noget særligt højt stadi. Kun ganske få amerikanske værker har kunnet nå op på siden af de bøger, vi anvender herhjemme, f. eks. H. Winding Pedersens »Omkostninger og Prispolitik«. Et par nyere fremstillinger har dog hævet niveauet noget, og nu er et foreløbigt toppunkt nået med Joel Dean's »Managerial Economics«, som her skal gøres til genstand for nøjere omtale. Det hører til sjældenhederne, at en anmelder ved omtalen af en ny bog tør betegne den som den bedste fremstilling, der nogensinde er givet af det pågældende emne. Men i dette tilfælde tør jeg. Dean's bog har allerede fået en lang række af begejstrede anmeldelser verden over. Til disse vil denne slutte sig.

»Managerial Economics« er formentlig den første driftsøkonomiske fremstilling, som er af direkte betydning for praksis, og som samtidig opfylder næsten ethvert krav i teoretisk henseende. Joel Dean er professor i Business Economics ved Graduate School of Business, Columbia University og ved sin egen private institution »Joel Dean Associates«. Samtidig hermed har han og hans medarbejdere i mange år virket som økonomiske konsulenter for store amerikanske virksomheder. Gennem sine mangeårige erfaringer har han fået et intimt kendskab til problemerne, som de tager sig ud i virkeligheden. Overalt i bogen illustreres problemerne ved et væld af interessante eksempler fra kendte foretagender, ofte hentet fra Deans og hans medarbejders egen praksis.

I forordet angiver forfatteren at formålet med bogen er at vise, hvorledes den økonomiske analyse kan bruges ved løsningen af den enkelte virksomheds problemer. »It is therefore a departure from the main stream of economic writings on the theory of the firm, much of which is too simple in its assumptions and too complicated in its logical development to be managerially useful. The big gap between the problems of logic that intrigue economic theorists and the problems of policy that plague practical management needs to be bridged in order to give executives access to the practical contributions that economic thinking can make to top-management policies.«

Skønt Joel Dean selv angiver, at bogen er beregnet til brug for praksis, er der dog næppe tvivl om, at han samtidig har forfulgt det formål at skrive en anvendelig lærebog. Selv om det i det store og hele er lykkedes at få disse mål til at harmonere, er det dog undertiden lidt svært for forfatteren at opnå alle ting på engang. Navnlige går det undertiden ud over hovedformålet: at være praktisk anvendelig. I det mindste må dette fortolkes som anvendelig for praktikere, der allerede har en fyldig økonomisk uddannelse. Visse dele af bogen vil

¹⁾ Joel Dean. *Managerial Economics*. Prentice-Hall, Inc., New York 1951. 610 sider. \$6,65.

ikke, hvor vi skal søge den slags stof. Kun hvis vi tilfældigvis kender en embedsmand i et ministerium, og han har en forholdsvis god hukommelse, er der noget som helst håb om siden hen at kunne finde frem til materiale, offentliggjort i danske betænkninger. Var det ikke en opgave for en eller anden energisk mand, f. eks. i statsministeriet, at få lavet et fælles hoved for vore betænkninger, en eller anden systematisering og indregistrering, kort sagt noget i lighed med de svenske *Statens offentliga utredningar*.

Kjeld Philip.

DRIFTSØKONOMI FOR PRAKSIS¹⁾.

Den amerikanske driftsøkonomiske litteratur har gennemgående ikke udmærket sig ved noget særligt højt stadi. Kun ganske få amerikanske værker har kunnet nå op på siden af de bøger, vi anvender herhjemme, f. eks. H. Winding Pedersens »Omkostninger og Prispolitik«. Et par nyere fremstillinger har dog hævet niveauet noget, og nu er et foreløbigt toppunkt nået med Joel Dean's »Managerial Economics«, som her skal gøres til genstand for nøjere omtale. Det hører til sjældenhederne, at en anmelder ved omtalen af en ny bog tør betegne den som den bedste fremstilling, der nogensinde er givet af det pågældende emne. Men i dette tilfælde tør jeg. Dean's bog har allerede fået en lang række af begejstrede anmeldelser verden over. Til disse vil denne slutte sig.

»Managerial Economics« er formentlig den første driftsøkonomiske fremstilling, som er af direkte betydning for praksis, og som samtidig opfylder næsten ethvert krav i teoretisk henseende. Joel Dean er professor i Business Economics ved Graduate School of Business, Columbia University og ved sin egen private institution »Joel Dean Associates«. Samtidig hermed har han og hans medarbejdere i mange år virket som økonomiske konsulenter for store amerikanske virksomheder. Gennem sine mangeårige erfaringer har han fået et intimt kendskab til problemerne, som de tager sig ud i virkeligheden. Overalt i bogen illustreres problemerne ved et væld af interessante eksempler fra kendte foretagender, ofte hentet fra Deans og hans medarbejders egen praksis.

I forordet angiver forfatteren at formålet med bogen er at vise, hvorledes den økonomiske analyse kan bruges ved løsningen af den enkelte virksomheds problemer. »It is therefore a departure from the main stream of economic writings on the theory of the firm, much of which is too simple in its assumptions and too complicated in its logical development to be managerially useful. The big gap between the problems of logic that intrigue economic theorists and the problems of policy that plague practical management needs to be bridged in order to give executives access to the practical contributions that economic thinking can make to top-management policies.«

Skønt Joel Dean selv angiver, at bogen er beregnet til brug for praksis, er der dog næppe tvivl om, at han samtidig har forfulgt det formål at skrive en anvendelig lærebog. Selv om det i det store og hele er lykkedes at få disse mål til at harmonere, er det dog undertiden lidt svært for forfatteren at opnå alle ting på engang. Navnlige går det undertiden ud over hovedformålet: at være praktisk anvendelig. I det mindste må dette fortolkes som anvendelig for praktikere, der allerede har en fyldig økonomisk uddannelse. Visse dele af bogen vil

¹⁾ Joel Dean. *Managerial Economics*. Prentice-Hall, Inc., New York 1951. 610 sider. \$6,65.

en praktiker uden teoretiske forkundskaber næppe få meget ud af — muligvis bortset fra et ønske om at sætte sig nøjere ind i driftsøkonomien. Som lærebog betragtet er den næppe at anbefale for nybegyndere, men er fortrinlig for viderekomne. Fra University of California skriver Hans Brems, at de der har måttet opgive at bruge den for undergraduates, hvorimod den er fundet velegnet for graduates. Ved Handelshøjskolen i København har vi i den forløbne vinter med stort udbytte anvendt den ved studiet til cand. merc.-eksamen. Også ved vore 2 universiteter bør den vinde indpas — i det mindste som kursusrisik læsning.

Den afgørende svaghed ved den hidtidige driftsøkonomiske teori er, at den forudsætter, at driftsherren har fuldt kendskab til de relevante størrelser. Man begynder med at forudsætte, at en virksomhed har den og den omkostningsfunktion, og at den står over for en given afsætningskurve, hvorefter man ved elegant logisk deduktion kan løse næsten ethvert problem. Joel Dean begynder derimod med at stille spørgsmålet: »Hvordan kan en virksomhed skaffe sig kendskab til sine afsætnings- og omkostningsforhold«, og derefter »hvordan kan en virksomheds ledelse med det mangelfulde kendskab, den nu engang har til forskellige faktorer, føre en fornuftig politik«.

Mens de fleste økonomiske fremstillinger afviser mange af det praktiske næringslivs metoder som logisk uholdbare, er Joel Dean mere forstående over for praksis. Han anerkender, at man i praksis ofte må benytte sig af tommelfingerregler, og at disse undertiden kan være udtryk for en rationel politik. I stedet for at forkaste de praktiske metoder som ulogiske og erstatte dem med teoretisk holdbare, men praktisk umulige løsninger, gennemgår Joel Dean de tommelfingerregler, der er mest udbredt i praksis, påviser deres svagheder, viser hvilke der må betegnes som helt ubegrundede, og hvilke der ikke uden videre kan afvises, når man må bygge på ufuldkomment kendskab.

1. Det første af bogens 10 kapitler bærer overskriften »Profits«. Efter at have defineret begrebet profit, følger en gennemgang af forskellige profitteorier, hvor Joel Dean selv nærmest hælder til den anskuelse, at profit er betalingen »for at forstyrre status quo«. I en gennemgang af mulighederne for måling af profitten kommer han ind på en diskussion af regnskabsvæsenet contra den økonomiske teori. Økonomien må i høj grad bygge på det materiale, regnskabsvæsenet stiller til rådighed, men alligevel er der den væsentlige forskel, at regnskabsvæsenet registrerer fortiden, mens økonomien interesserer sig for fremtiden.

Det traditionelle spørgsmål om profitmaksimering som det almindelige mål for en virksomhed diskuteres. Joel Dean indrømmer en række modifikationer i profitmotivet, hvoraf de fleste kan indfortolkes i den form, at målet er den størst mulige gevinst i det lange løb.

2. Kap. II om konkurrence er bogens mærkeligste kapitel. Bortset fra nogle sammenkædende bemærkninger består det af en samling artikler af andre forfattere. Selv om det naturligvis er de bedste artikler, der har kunnet findes, som Joel Dean har ladet indgå i sin bog, er dette kapitel dog mere uensartet end de andre. Der startes med en artikel af Clair Wilcox, der giver en opdeling i forskellige konkurrenceformer, som ikke ligger helt på linie med den, vi er vant til. Et par artikler af Lloyd G. Reynolds og Joe Bain har karakter af beskrivelser af konkurrenceformerne inden for bestemte industrier. E. A. G. Robinson uddyber monopolbegrebet. Den interessanteste artikel er vel nok Mason's om monopolbegrebet i U.S.A., hvor modsætningen mellem de juridiske og økonomiske synspunkter på denne sag trækkes skarpt op. Endelig slutter kapitlet med et

kort referat af forskellige forsøg på at måle den økonomiske koncentration i U.S.A.

3. Et ret utraditionelt kapitel er det tredje, der handler om en virksomheds produktspolitik: Hvilke overvejelser må man gøre sig ved optagelse af nye og opgivelse af gamle produkter. Det er problemer, som utvivlsomt er af stor praktisk betydning, og mange af de anførte eksempler er i høj grad af interesse. At det er et område, hvor der kan være behov for nøjere analyse, fremgår alene af den oplysning, at en undersøgelse, der omfattede 200 ledende foretagender, viste, at kun 20 % af de nye produkter, der er blevet lanceret efter 2. verdenskrig, har vist sig at være gavningstgivende.

4. Kapitlet om efterspørgsel er på over 100 sider. Efterspørgselsteorien med de forskellige elasticitetsbegreber gennemgås, men hovedvægten ligger så absolut i en fremstilling af forskellige muligheder for nøjere at bestemme afsætningsvilkårene for et produkt. Forskellige metoder, interviews, spørgeskemaer, eksperimenter i markedet o. s. v., diskuteres, men interessen knytter sig især til en række eksempler på efterspørgselsbestemmelse ved hjælp af statistiske metoder, først og fremmest multipel korrelation. Whitman's nydelige lille studie for Macy's Department Store refereres, og der fortsættes med en undersøgelse af Clement Winston og Mabel A. Smith over indkomstelasticiteten for forskellige varer. De mest bemærkelsesværdige undersøgelser, der gengives, er tre, der er foretaget af Department of Commerce for varige forbrugsgoder, henholdsvis møbler, automobiler og elektriske køleskabe. Ved multipel korrelation har man på grundlag af førkrigstidsdata søgt at bestemme efterspørgselsligningen for hvert af disse produkter. For køleskabe har man f. eks. fundet frem til følgende funktion: $Y = 2812,8 + 34,4 X_1 + 35,6 X_2 + 2024,3 X_3$, hvor $Y =$ årligt salg af køleskabe i 1.000, $X_1 =$ Disponibel indkomst i 1939-§ (i milliarder), $X_2 =$ indkomststigningen i forhold til sidste år og $X_3 =$ logaritmen til tiden (1925 = 0). Overensstemmelsen mellem denne funktion og de faktiske tal er særdeles god, men det overraskende er, at man for alle tre produkter får en god tilnærmelse, når man anvender de samme ligninger på efterkrigstiden. Man skal nok være varsom med at blive for begejstret; der skal sikkert mange undersøgelser til, før økonomerne tør indlade sig på at forudbestemme efterspørgselen.

En indvending mod dette afsnit er, at læseren let får indtrykket af, at det er lettere at bestemme efterspørgselsdeterminanterne, end det i virkeligheden er. Det er naturligt, at man i en fremstilling som denne fremdrager de eksempler, der har givet de bedste resultater, men ikke nævner de mange mislykkede forsøg. Vanskelighederne for en statistisk analyse betones ganske vist, men der er alligevel ret væsentlige problemer, som f. eks. det store problem, om hvorvidt det er efterspørgsels- eller udbudskurver, man får bestemt ved den almindelige korrelationsanalyse, der ikke fremhæves tilstrækkeligt.

5. Kapitlet om omkostninger er af lignende størrelse som efterspørgselskapitlet og er opbygget på analog måde. Først en gennemgang af den rene teori og derefter en detaljeret analyse af forskellige praktiske omkostningsstudier, der iøvrigt -- i modsætning til efterspørgselsanalyserne -- er foretaget af forfatteren selv.

Joel Dean foretager en meget detaljeret gennemgang af forskellige omkostningsbegreber, som næsten er for overbroderet, og de fleste begreber får da heller ingen anvendelse i det følgende. Den gængse teori for omkostningskurvernes forløb refereres, hvorefter følger en grundig og klar gennemgang af mulighederne for i praksis at fastslå kurvernes forløb, hvor betingelserne for, at

en statistisk analyse overhovedet er mulig, trækkes skarpt op. Kun i de færreste tilfælde vil disse betingelser være opfyldt og en omkostningsbestemmelse derfor mulig.

Valget af en omkostningsfunktion må efter Joel Deans mening falde mellem en funktion af typen

$$X_1 = b_1 + b_2 x_2 + b_3 x_2^2 + b_4 x_2^3$$

der nogenlunde svarer til proportionsloven, og

$$x_1 = b_1 + b_2 x_2,$$

der indebærer proportionale variable omkostninger.

Derimod mener Joel Dean ikke, at en funktion svarende til harmoniloven overhovedet kan bestemmes statistisk. Dette er dog næppe rigtigt; f. eks. kan det nævnes, at en studerende ved Handelshøjskolen har fundet en tilnærmelse hertil ved en omkostningsanalyse for det firma, hvori han er ansat.

Det synes, som om Joel Dean mener, at man ved analyse af omkostningerne for en enkelt virksomhed får bestemt omkostningskurven ved partiel tilpasning, mens man ved sammenligning af omkostningsforholdene i flere virksomheder får omkostningskurven ved total tilpasning. Dette er vel ikke helt givet. Bestemmelsen af gennemsnitsomkostningsfunktionen for kædeforretninger i skotøjsbranchen som udtryk for omkostningerne ved total tilpasning er knapt så overbevisende som de øvrige eksempler. Størrelsen måles ved afsætningen af sko, men man kan jo udmærket tænke sig en lille forretning med en større afsætning end en anden forretning, der har større faste omkostninger. Man kan derfor ikke være sikker på, at det virkelig er omkostningskurven for total tilpasning, man har fundet. Det er vel også lidt dristigt på grundlag af det foreliggende materiale at tegne en u-formet omkostningskurve, når den stigende gren bæres af et eneste punkt. Alligevel er kurvens form sikkert realistisk nok. Omkostningsstudier foretaget af Det økonomiske Forskningsinstitut og Regnskabslaboratoriet ved Handelshøjskolen i København for den danske detailhandel giver for langt de fleste brancher kurver af tilsvarende form.

Joel Deans omkostningskurver ved partiel tilpasning viser alle proportionale variable omkostninger; et resultat som forekommer plausibelt, når man tager i betragtning, at studierne er for materiale fra før krigen. Det ville være interessant at se, om man ved undersøgelser for de senere år, der har været præget af stor kapacitetsudnyttelse, har kunnet få den stigende gren af omkostningskurverne frem.

En mangel ved mange af eksemplerne er, at de er refereret for kort. Det er dog vanskeligt at kritisere Joel Dean herfor. Han må nødvendigvis referere ret kort, og hvis man vil have yderligere oplysninger, må man gå til de anførte kilder. Men rent umiddelbart er kurverne s. 295 f. eks. sikkert vanskelige at forstå for de fleste. Iøvrigt gælder det ved alle kurverne, hvis man ser nøjere efter, at der ingen faste omkostninger er. Forklaringen er formentlig, at disse helt er udeladt af analysen, men det kunne godt være nævnt.

Omkostningskapitlet afsluttes med en gennemgang af Break-Even-analysen, som har fået stor udbredelse i Amerika, og vel nok i mange virksomheder er blevet tillagt for stor betydning, som et universalmiddel, der kunne hjælpe en virksomheds ledelse i enhver situation. Der foretages en omhyggelig gennemgang af hvilke fordele denne metode indebærer, hvornår den kan bruges, og hvornår den ikke kan.

6. En stor part af den amerikanske litteratur om reklame er af temmelig tvivlsom art. Dette gælder først og fremmest den helt praktisk betonedede, men de bidrag, som den økonomiske teori har givet på dette område, har heller ikke været alt for betydningsfulde. Enkelte raffinerede teoretiske arbejder har været offentliggjort, men deres praktiske betydning er næsten nul, fordi de har været baseret på ganske urealistiske forudsætninger, først og fremmest forudsætningen om, at reklamens virkninger kunne konstateres. Næppe på noget område har teori og praksis været så langt fra hinanden. Men Joel Dean søger at udfylde området mellem teori og praksis, hvilket har medført flere nye bidrag til teorien. Det er lykkedes for ham at behandle reklame på en måde, der er fin teori, men som alligevel opfylder kravet om virkelighed.

Hovedproblemet er, hvorledes en virksomhed skal afgøre, hvor meget den skal anvende på reklame. De forskellige synspunkter, der anlægges i praksis, gennemgås kritisk, og deres logiske svagheder fremhæves. Specielt behandles muligheden for at lade reklamen variere gennem konjunkturforløbet. Også det vigtige problem, om det er muligt at måle reklamens virkninger behandles. De ganske få og ret ufuldkomne forsøg, der er foretaget, på empirisk konstatering af salgsmkostningerne refereres.

7. I kap. VII behandles den grundlæggende pristeori. Heller ikke dette sker på den traditionelle måde. Ganske vist begyndes som sædvanligt med opstillingen af de tre forskellige måder, optimum kan bestemmes på, men den følgende inddeling afviger fra den normale. Joel Dean begynder med at behandle prisfastsættelsen for et helt nyt produkt og fortsætter med tilsvarende problemer for et produkt på et senere stadie. Den almindelige oligopolteori gøres ret kortfattet med hovedvægten lagt på prisleaderskab og former for hemmelig priskonkurrence. Kapitlets bedste afsnit er efter min mening afsnittet om cost plus pricing, der giver en god oplægning af hele diskussionen om teori contra praksis.

8. Det følgende kapitel handler om de problemer, en virksomhed står overfor ved fastsættelsen af prisrelationerne mellem de forskellige produkter, den fremstiller. Da så godt som hver eneste virksomhed fremstiller en mangfoldighed af forskellige varer, er dette et problem af største betydning for praksis, men den økonomiske teori er sjældent gået længere end til nogle ret intetsigende almindeligheder om disse problemer. Men her lægges hovedvægten på en indgående behandling af disse emner.

Den almindelige oplægning af emnet foregår som i de andre kapitler i form af en gennemgang af de synspunkter, der anlægges i praksis, og med Joel Deans kritiske kommentarer hertil — ikke mindst til den metode, der af sin »opfinder« har fået navnet »Scientific pricing«. Som eksempler på de specielle problemer, der behandles med udgangspunkt i den generelle analyse, kan nævnes: prisrelationerne mellem forskellige størrelser af samme vare (f. eks. sko), forskellige kvaliteter, psykologisk prisfastsættelse, prisfastsættelsen på reparationsdele, på patentlicenser o. s. v., alt sammen problemer, som er af stor praktisk interesse, men som hidtil har været negligeret af teorien.

9. En del af de problemer, der behandles i kap. VIII kunne ligeså godt være henført til det følgende kapitel om prisdifferentiering. Foruden en almindelig gennemgang af prisdifferentiering, illustreret med praktiske eksempler, gennemgås også specielle problemer som fastsættelsen af forhandleravancer og kvantumsrabatter. Geografisk prisdifferentiering behandles specielt i form af det amerikanske basing point system.

10. Bogens sidste kapitel er lidt vanskeligere at placere i den almindelige sammenhæng. Det har titlen »Capital Budgeting« og handler om finansierings- og investeringsproblemer set ud fra den enkelte virksomheds synspunkt, men behandlet på en lidt anden måde end den gængse. Afsnittet kommer i det hele taget til at handle om en virksomheds langtidsproblemer: Hvor stærkt skal virksomheden udvides, hvordan skal den anbringe sin kapital, hvor meget er det tilrådeligt at låne udefra o. s. v.

Dette korte referat af indholdet i »Managerial Economics« har naturligvis ikke kunnet nævne alle de problemer, Joel Dean behandler. Forfatteren indrømmer selv, at han i valget af emner ikke så meget har søgt at give en gennemført systematisk fremstilling af driftsøkonomien, men kun har taget de emner op, som interesserer ham. Iøvrigt ikke noget dårligt kriterium. Han lægger vægten bort fra de fine, spekulative kurvefremstillinger og direkte over på problemerne, som de tager sig ud i praksis, selvom kurvetekniken følger med. Jeg er overbevist om, at det er den rigtige måde at lægge driftsøkonomien an på. Joel Deans bog kan få en til at tro på, at den teoretiske driftsøkonomi virkelig kan lære praksis noget.

Bjarke Fog.

EN STUDIE I INFLATIONENS TEORI¹⁾

Denne bog består af 10 kapitler, hvoraf det første er definatorisk, 2. og 3. kapitel analyserer den undertrykte inflation indenfor en streng periodeanalyse rammer efter svensk mønster. I de følgende 3 kapitler arbejdes der stadig med såkaldt undertrykt inflation; først opstilles en stærk simplificeret model, derefter behandles forskellige midler til fjernelse af inflationsspændingen, og i det sidste af de 3 kapitler behandles virkningerne på modellen af produktivitetsændringer. Kapitlerne VII og VIII behandler en simpel model under »åben« inflation. Forfatteren kommer herunder til opstilling af betingelserne for, hvad han kalder et system i kvasiligevægt, d. v. s. et system, hvor priser og lønninger er i stadig, men parallel bevægelse, men hvor efterspørgsel og udbud er uafhængig deraf, disse funktioner skal altså være homogene af første grad i de absolutte priser og lønninger. En matematisk appendix behandler stabilitetsbetingelserne for denne kvasi-ligevægt. I kapitel IX kommer forfatteren ind på begrebet monetær ligevægt og sammenligner dette begreb med inflationsdefinitionen i 1. kapitel. Endelig følger et kort afsnit med konklusioner.

Jeg skal nu omtale de enkelte afsnit nærmere og gøre nogle bemærkninger dertil.

Gennem hele bogen sonderer forfatteren skarpt mellem to markeder, nemlig varemarkedet og faktormarkedet, det sidstnævnte marked repræsenteres under hele fremstillingen, vistnok af simplificeringshensyn, af arbejdsmarkedet. Inflation defineres som summen af overefterspørgsel efter varer og faktorer, d. v. s. efterspørgsel udover den eksisterende mængde på varemarkedet og arbejdsmarkedet, dog under den betingelse, at overefterspørgselen på intet af disse markeder er mindre end 0. Deflation defineres analogt som underefterspørgsel. Er der overefterspørgsel på det ene af disse markeder, men underefterspørgsel på det andet, har man altså hverken inflation eller deflation. Dette er, hvad forfatteren kalder

¹⁾ Bent Hansen: *A Study in the Theory of Inflation*. George Allen & Unwin Ltd., London 1951. 262 sider.